

PROFESOR JAN BORKOWSKI 1923–2011

Jan Borkowski urodził się 12 lipca 1923 roku w Hawryłowcach (pow. Braclaw), skąd wywędrował na Ziemię Odzyskane. Studia wyższe odbył w latach 1947–1951 na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Wrocławskiego (początkowo Uniwersytetu i Politechniki). Pracę zawodową na uczelni, na stanowisku zastępcy asystenta w Katedrze Gleboznawstwa, kierowanej przez prof. dr. Jana Tomaszewskiego, rozpoczął jeszcze jako student 1 marca 1950 roku. W Katedrze tej, z czasem przekształconej w Instytut, przeszedł wszystkie szczeble kariery zawodowej. Stopień doktora nauk rolno-leśnych uzyskał w 1960 roku na podstawie rozprawy „Studia nad utworami i glebami pyłowymi i pylastymi Śląska”, a stopień naukowy doktora habilitowanego (i stanowisko docenta) w 1967 roku, na podstawie rozprawy habilitacyjnej „Gleby brunatne Sudetów”. W 1979 roku uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1993 roku został powołany na stanowisko profesora zwyczajnego. W latach 1972–1982 pełnił funkcję kierownika Zakładu Gleboznawstwa w Instytucie Chemii Rolniczej, Gleboznawstwa i Mikrobiologii Akademii Rolniczej we Wrocławiu, a po wydzieleniu Instytutu Gleboznawstwa i Ochrony Środowiska Rolniczego pełnił w nim, w latach 1987–1996, funkcję kierownika Zakładu Gleb Darniowych i Górskich.

Główne kierunki badawcze Profesora skupiały się zawsze wokół aktualnych problemów, którymi interesuje się współczesne gleboznawstwo lub wynikały z potrzeb rolnictwa, szczególnie rolnictwa terenów górskich i podgórskich. W dorobku naukowym profesora Borkowskiego można wyodrębnić prace dotyczące: genezy i klasyfikacji genetycznej oraz bonitacyjnej gleb, kartografii gleb, degradacji i ochrony środowiska glebowego, szczególnych cechy gleb łąkowych i czynników kształtujących ich żyzność oraz urodzajność, a także specyficznych właściwości gleb górskich Sudetów i kierunków ich zagospodarowania.

Profesor Borkowski był wytrawnym znawcą pokrywy glebowej regionu dolnośląskiego. Wiedza ta

wynikała w pierwszej kolejności z uczestnictwa w pracach nad mapą gleb Polski w skali 1:300 000 oraz w powszechnej klasyfikacji bonitacyjnej gruntów rolnych, w trakcie których zgromadził szereg spostrzeżeń, rozwijanych następnie w pracach badawczych.

Jedną z pierwszych Jego publikacji, z 1959 roku, dotyczyła przyczyn zróżnicowania produktywności gleb ornych w górach i konieczności podziału rolniczej przestrzeni w Sudetach na wysokościowe strefy bonitacyjne. Podział ten wkrótce został wprowadzony do praktyki klasyfikacyjnej na terenach górskich, a jego Autor został zaproszony do współtworzenia regionalnych instrukcji klasyfikacyjnych dla obszaru górskiego Sudetów, obowiązujących do dzisiaj.

Wielkie znaczenie dla dolnośląskiego rolnictwa mają gleby lessowe i lessopodobne, których badania stały się kanwą dla rozprawy doktorskiej oraz publikacji podejmujących problem klasyfikacji uziarnienia gleb pyłowych i pylastych. Borkowski już w latach 60. ubiegłego wieku ujawnił poważne mankamenty tej klasyfikacji, o których wielokrotnie przypominał w trakcie dyskusji naukowych i na komisjach PTG. Jego postulaty zostały uwzględnione dopiero w 1998 roku, w nowej klasyfikacji uziarnienia (Polskiej Normie).

Gleby górskie i zagadnienia zagospodarowania Sudetów były w kręgu Jego zainteresowań naukowych niemal od początku pracy naukowej. Jedną z najważniejszych prac prof. Jana Borkowskiego w tym zakresie stanowi monograficzne opracowanie morfologii, właściwości fizykochemicznych i produktywności gleb brunatnych Sudetów na tle zróżnicowania skał macierzystych, z których powstały oraz warunków ich występowania (czynników wysokościowo-klimatycznych). Praca ta do dziś stanowi punkt wyjścia dla nowych badań nad pokrywą glebową Sudetów oraz czynników ją kształtujących, a także dla rozważań nad genezą gleb na obszarach górskich. W latach 70. i 80. XX w. profesor Borkowski prowadził, we współpracy z innymi gleboznawcami oraz specjalistami z dziedziny rolnictwa, badania nad wy-

stępowaniem, dynamiką i dostępnością mikroelementów w glebach łąkowych Sudetów, a w szczególności w układzie „gleba – roślina – zwierzę”, badania nad właściwym przebiegiem granicy rolno-leśnej, nad interdyscyplinarnymi kryteriami użytkowania ziemi w Sudetach oraz nad stanem gospodarki łąkowo-pastwiskowej w warunkach glebowych kotlin: Kamienogórskiej i Jeleniogórskiej.

Klęska ekologiczna w Sudetach zwróciła Jego uwagę na wpływ emisji przemysłowych na właściwości gleb górskich, szczególnie w Karkonoszach. Na podstawie przeprowadzonych badań, oraz porównania z wynikami prac z lat 60. ubiegłego wieku profesor Borkowski, jako jeden z pierwszych, pisał o podwyższonej zawartości siarki i niektórych pierwiastków śladowych w glebach wyższych partii gór, ale równocześnie podawał w wątpliwość wzrost zakwaszenia gleb górskich, występujący rzekomo w następstwie tzw. kwaśnych deszczy.

Profesor Borkowski był autorem lub współautorem ponad 100 oryginalnych prac badawczych. W jego dorobku wyróżniają się też rozdziały dotyczące gleb w monografiach naukowych Karkonoskiego Parku Narodowego. Współredagował Album Gleb Polski, a także mapy glebowe Polski w skali 1:300 000, mapy gleb powiatów Dolnego Śląska w skali 1:100 000, mapy gleb Karkonoskiego Parku Narodowego w skali 1:10 000 oraz mapy gleb Dolnego Śląska w skali 1:100 000 (w Atlasie Dolnego Śląska i Śląska Opolskiego).

Profesor Jan Borkowski był członkiem Rady Naukowej Karkonoskiego Parku Narodowego oraz współzałożycielem Towarzystwa Rozwoju Ziemi Górskich. Należał do Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Polskiego Towarzystwa Nauk Agrotechnicznych oraz Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego, w którym pełnił funkcję członka Zarządu Głównego

oraz prezesa Oddziału Wrocławskiego (przez dwie kadencje). Był również członkiem Komitetu Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN, w którym pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Komitetu oraz przez dwie kadencje, funkcję przewodniczącego Sekcji Sudeckiej. Za osiągnięcia w pracy naukowej i dydaktycznej był wyróżniany nagrodami Rektora Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Sekretarza Naukowego PAN. Uhonorowany został Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Profesor Jan Borkowski z pasją podchodził do pracy dydaktycznej. Był promotorem czterech prac doktorskich, w tym studenta z Syrii. Zajęcia dydaktyczne – wykłady, ćwiczenia i seminaria – prowadził na różnych specjalnościach Wydziału Rolniczego Akademii Rolniczej oraz Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego. Na zajęciach starał się wykorzystywać wszelkie dostępne metody audiowizualne, ułatwiające percepcję wykładanej wiedzy. Studenci lubili jego spokojne i logicznie uporządkowane wykłady oraz seminaria prowadzone z wycuciem i wielką kulturą. Do legendy przeszły Jego metody egzaminowania: uważał, że nie jest wycy-nem postawić studentowi ocenę niedostateczną przy pierwszym potknięciu. Sztuką jest spowodowanie, by zdał egzamin na czwórkę. Bywało, że osiągał to za czwartym, niekiedy dopiero za szóstym razem...

Profesor Jan Borkowski zmarł 23 listopada 2011 roku. W pamięci współpracowników i studentów zapisał się, jako doświadczony terenowiec, człowiek wielkiej wiedzy, wyważony i sprawiedliwy w osądach.

*Leszek Szerszeń
Tadeusz Chodak
Cezary Kabala*